

Teresa Rovira i Comes,

bibliotecària, especialista en literatura infantil i filla d'Antoni Rovira i Virgili

DAVID PAGÈS I CASSÚ

Teresa Rovira i Comes (Barcelona, 1918) ha dedicat molts anys de la seva vida a la memòria del seu pare, Antoni Rovira i Virgili, escriptor, polític i historiador.

És especialista en història de la literatura infantil catalana i ha exercit durant molts anys de bibliotecària, camp on desenvolupà activitats professionals de gran responsabilitat. Teresa Rovira, en paraules de Joaquim Molas, pertany a «aquella generació mítica de bibliotecàries que, en moments difícils, va salvar part del patrimoni de la nostra cultura».

L'any 1970, conjuntament amb el seu marit, Felip Calvet, va guanyar el Premi Ramon d'Alòs-Moner del IEC per la bibliografia d'Antoni Rovira i Virgili. I l'any 1973 va fer la tesina titulada *Noucentisme i literatura infantil* en la UAB.

Dos llibres seus han esdevingut veritables referents en el camp bibliotecari: un és *Bibliografia històrica del libro infantil en catalán* (1972), en col·laboració amb Carme Ribé; l'altre, *Organització d'una biblioteca escolar* (1981), en col·laboració amb Concepció Carreras i Concepció Martínez.

El seu tracte és afable i exquisit; les seves conviccions, pregones i robustes. Perfeccionista i detallista, causa grata impressió la cura amb què arrodona els seus textos i supervisa qualsevol informació relativa al seu pare.

Teresa Rovira al despatx de casa seva

FOTO: Anna Farró

En relació a la primera remesa de documentació privada, confiscada durant la guerra civil i que es conservava a l'Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola, a Salamanca, dels cent vint que van arribar a Catalunya el passat mes de desembre, setanta-tres pertanyien al seu pare. Feia gairebé quaranta anys que vostè els reclamava. Deu haver tingut uns sentiments molt diversos?

No m'ho acabava de creure. Feia tant de temps que deien que sí, que sí... Un dia abans que arribessin, en Josep Cruanyes me'n va informar. Vaig quedar molt sorpresa de tot plegat. L'endemà al matí em van trucar des de Catalunya Ràdio i Ràdio Barcelona per a una entrevista; també els del *Periódico* i els de Televisió Espanyola. Em va semblar que era important de parlar castellà i que em sentissin per tot l'Estat. Vaig poder dir que havien esbotzat les portes de casa nostra, que s'havien emportat moltes saques plenes de llibres i que, quan se'n van anar, van deixar les portes obertes.

«Estem davant un acte de justícia, reparació i també de normalitat»,

manifestava el conseller Joan-Manuel Tresserras davant els llibres retornats. Vostè hi afegiria alguna cosa més?

Crec que és molt just, això que va dir el conseller. És la veritat. Es tracta d'una cosa que va ser robada i que, al cap de setanta anys, ho tornen. Desgraciadament, ja no ho pot veure la persona propietària, el meu pare, però es torna. Ara són a Sant Cugat del Vallès, a l'Arxiu Nacional de Catalunya. En veure'ls per TV3 em vaig emocionar.

Les dedicatòries personals i la indexació feta per vostè mateixa, que com a bibliotecària havia classificat alguns dels llibres del seu pare, han resultat elements clau per a determinar-ne la propietat.

Sí, tant una cosa com l'altra són una demostració clara que pertanyien al meu pare. Hi havia col·leccions senceres, la Popular Barcino, els Nostres Clàssics, la Bernat Metge, la Tot Vent... A més de molts llibres esparsos signats pels seus autors (Bonaventura Gasol, Carles Riba, Josep M. de Sagarra, Pompeu Fabra, Carles Rahola, Miquel Llor...).

La biblioteca del seu pare tenia milers d'exemplars. De fet, vostè va créixer envoltada de llibres. Ens fa l'afecte que, malgrat la seva joventut, ja valorava plenament tot aquest immens patrimoni cultural.

A casa hi havia entre quatre i cinc mil llibres. De petita, estava malalta molt sovint. I recordo com mirava els sants, és a dir, els dibuixos i les imatges, de la revista *D'Ací i d'Allà*, que era a casa enquadernada, i també d'altres publicacions. Quan tenia deu anys va arribar a casa la col·lecció de novel·les de Dolors Monserdà de Macià, que eren de temàtica social, feminista, catòlica. Me les vaig llegir totes. Precisament entre els llibres retornats hi ha *Maria Glòria*, la primera que vaig llegir. També em vaig agafar a les *Obres completes* de Narcís Oller. I, com m'agradava el teatre! Amb el pare anàvem sovint al Teatre Català. Jo tenia una especial predilecció per les obres de Folch i Torres i de Sagarra.

Què recorda dels anys anteriors a la guerra?

Tinc un gran record d'aquells anys. Aquella era la vida veritable. Els estius a Tarragona, a la casa del pare, damunt un turó, des d'on es veia la platja i el mar. Que bonic que era, tot allò! En iniciar-se la guerra, tot va ser diferent. Jo tenia disset anys i, la veritat, el parèntesi que vaig obrir en aquell moment, potser per la mort dels pares a França, no he tingut mai la sensació d'haver-lo tancat.

L'escola de bibliotecàries era a la Casa dels Canonges i, en plena guerra, esmorzant al Pati dels Tarongers, veien passar el president i els seus consellers, que s'acostaven a saludar-les. Aquells anys la devien marcar molt...

Sí, és així. El primer curs, el de 1936-1937, el vaig fer a la Casa dels Canonges; el segon, ja a l'Hospital de la Santa Creu. Tot plegat era un veritable luxe. Aquells anys em van marcar molt. Teníem uns professors boníssims (Pere Bohigas, Carles Riba, Ferran Soldevila, Joan Petit, Jordi Rubió, Jaume Massó i Torrens, Marçal Olivari...). He estat molt feliç fent de bibliotecària.

Resulta impressionant la passió del seu pare per l'escriptura. El seu exemple de precocitat és extraordinari. A

onze anys ja esbossà un drama en vers i a vint-i-dos estrenava el drama *Nova vida*.

Sí. La seva vocació periodística es desvetllà en la infantesa, dins una família on era habitual la lectura de premsa diària. El meu pare a dotze anys ja féu tot sol un diari manuscrit, i a quinze, publicà el seu primer text en la premsa de veritat. Tot això s'explica molt bé en la biografia que li dedicaren Carles Soldevila i Claudi Ametlla, dins la col·lecció «La Nostra Gent», dels *Quaderns blaus*. Es llegeix com una novel·la.

Ell concebia l'article com un autèntic gènere literari. Creu que el Rovira i Virgili historiador i polític pot haver amagat una mica el Rovira i Virgili escriptor?

Sí, molt, sobretot el Rovira i Virgili polític. En els llibres *Teatre de la natura* i *Teatre de la ciutat* hi ha algunes de les ratlles més belles que s'hagin escrit mai en la nostra llengua. L'any 1979, en complir-se el trentè aniversari de la seva mort, a la casa on va néixer hi van voler posar una placa. Vaig insistir que en primer lloc hi posessin «escriptor». És el que ell hauria volgut. Fins i tot, de la seva etapa al Parlament de Catalunya, vam trobar uns segells seus on es definia com a escriptor.

Sobre Rovira i Virgili, ens imaginem que dos dels moments més especials de la seva trajectòria periodística foren quan fundà i dirigí la *Revista de Catalunya* (1924) i el diari *La Nau* (1927).

La *Revista de Catalunya* va ser molt important en aquell temps. *La Nau* va suposar l'assoliment d'una fita, però va acabar malament per problemes econòmics. Ho va pagar car. Hi va perdre tots els seus estalvis.

Hem parlat de la passió de Rovira per l'escriptura. La seva altra gran passió era Catalunya. Quin era el seu concepte de nació?

Sí, Catalunya era la seva altra gran passió. Del tot. Precisament en els últims Premis Octubre, el premi d'assaig fou per a un historiador, Antoni Defez, que parla molt del concepte de nació de Rovira i Virgili, i és que ell el va definir d'una manera moderna. El va renovar. Estava convençut que la nació no

eren, solament, els costums, la terra, la història, la llengua... sinó que també hi havia d'haver la voluntat de ser, la consciència de ser. Si ho tens tot, i no vols ser, malament rai. I això és el que fa por ara.

La valoració que Rovira feia de la llengua, com a component essencial i imprescindible de la identitat col·lectiva, era molt alta. Poques persones com ell ens han fet entendre, als catalans, que sense la llengua pròpia, la catalana, no es pot concebre Catalunya.

Ben cert. El professor Jordi Ginebra, de la Universitat Rovira i Virgili, va publicar un llibre on en parla detalladament de tota aquesta qüestió. Es titula *Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili*.

Conscient de la importància de la llengua en tota comunitat nacional i de la necessitat de la seva normativització, ens consta que el seu pare contribuï d'una manera important a fer possible que Pompeu Fabra, aleshores professor a Bilbao, retornés a Barcelona per a dirigir el projecte de modernització de la llengua catalana, que havia de donar grans fruits.

Sí. Va escriure un article a *L'Esquella de la Torratxa*, l'any 1911, en què demanava que Fabra retornés a Barcelona. Catalunya necessitava el Mestre. Entre el meu pare i Fabra hi havia una estima i admiració molt grans. Quan érem a l'exili, Fabra solia venir a casa nostra, a Montpeller, dos cops per setmana. La seva mort, l'any 1948, un any abans de la del meu pare, el va afectar molt.

El llibre *Els darrers dies de la Catalunya republicana* és de lectura obligada per a qualsevol persona interessada en l'estudi d'aquell període de la nostra història. Veritablement, tant pel contingut com per la manera com fou redactat, resulta una obra molt especial.

Va ser escrit just al cap d'un mes d'haver-hi hagut la desfeta republicana. Per tant, tot el que hi diu és segur i exacte, narrat dia per dia. Vam arribar el 15 de febrer a Rieumes, poblet que hi ha a prop de Tolosa de Llenguadoc, i al cap de vuit dies ja es va posar a redactar-lo.

Una altra obra excepcional és *Antoni Rovira i Virgili: cartes de l'exili (1939-1949)*, conjunt de cartes compilades per Maria Capdevila.

Sí, ens permet de resseguir els darrers anys de la seva vida, alhora que ens ofereix un testimoni de la vida pública catalana durant els anys d'exili a França. Està molt bé. Llàstima que se n'hagin venut pocs.

En aquells anys, continuà treballant, incansablement, redactant assaigs, escrivint articles, preparant llibres que no sabia si mai arribarien a publicar-se. Mentrestant, esdevingué un lector assidu de les biblioteques públiques, a Montpeller primer i a Perpinyà després.

Mai no es va desanimar. Era optimista de mena. Mirava que tot fos positiu. Això es veu en les cartes. Les enviades a l'Antoni, el meu germà, i a mi són molt boniques.

¿Creu que Rovira i Virgili té, en els moments actuals, el reconeixement que es mereix?

Jo diria que no. Potser ara en té una miqueta més que anteriorment, però no el que caldria. Hi ha historiadors, com en Josep Fontana, que ho diuen.

La quantitat de records, vivències i coneixences que vostè deu tenir, en relació a aquells anys d'exili a Montpeller, deu ser ingent...

Sí, en tinc molts records. Els exiliats érem com una nova família. De fet, continuem tenint consciència de família, però en quedem tan pocs!

Quan vostè va retornar de l'exili, en els anys cinquanta, es va establir a Esparreguera.

Sí, em vaig assabentar que allà hi havia una plaça per a una bibliotecària, i em va semblar que era un bon moment per a tornar. Si no ho hagués fet llavors, potser ja no ho hauria fet mai. Era l'any 1953. Em vaig instal·lar a Esparreguera amb el meu fill, en Francesc. Hi vam estar molt bé. El meu marit continuava a l'exili.

I després ja vingué a Barcelona.

Sí, hi havia una vacant a la Biblioteca de Catalunya i la vaig aconseguir.

Això em va permetre de traslladar-me a Barcelona. Estem parlant de l'any 1958. En Felip, el meu marit, cada cop va anar venint amb més freqüència, fins que, a començament dels anys seixanta, ja es va quedar definitivament ací.

Dedicant el llibre *Antoni Rovira i Virgili: cartes d'exili (1939-1949)* FOTO: A. Farró

El vostre domicili va esdevenir, aviat, un refugi per a la cultura, el diàleg i la catalanitat. Ens agradaria que ens en parlés.

Hi passaven grups diversos, però amb interessos i aficions comuns. Les reunions dels premis Folch i Torres, essent jo mateixa membre del jurat, les féiem casa. Solíem ser antics exiliats, gent que havia fet –i que feia– resistència cultural...: Albert Manent, Josep Benet, Josep M. Ainaud, Josep M. Corredor, Heribert Barrera i molts altres. D'aquelles trobades en tinc excel·lents records. El cert és que a casa s'hi creava molt bon ambient.

Ens agradaria que ens en parlés, del seu marit, en Felip Calvet. Ens consta que fou tot un símbol de la generació de l'exili.

Sí. Se'n va sortir molt bé. Era molt empenedor. De seguida es va col·locar en el món empresarial. A més, es va treure la llicenciatura d'història a Montpeller. No va exercir mai, però li va servir per a escriure la bibliografia del meu pare i, conjuntament amb Josep M. Roig, la biografia del president Josep Irla.

Com a empresari en el món del xampany, hem de destacar el paper clau que va tenir a l'hora de posar en con-

tacte els cellers del Penedès amb els de la Xampanya.

És així. Si el xampany d'aquí va millorar, ell hi va contribuir. No sé si en són prou conscients, al Penedès, però hi va tenir un paper molt important.

En Felip ni en els moments més durs no va enfonsar-se, perquè procurava sempre de trobar la part positiva en les coses, amb una mirada constructiva. En una carta al president Taradellas, datada l'any 1959, afirmava: «Malgrat la força política del règim, per un costat; malgrat la divisió del nostre camp, per l'altre, retorno animat. Tot es pot superar.»

Sí, també era de tarannà optimista, com el meu pare.

Ens imaginem que vostè no deu parar de fer coses. A què es dedica actualment?

Em dedico, sobretot, a ordenar i a classificar els papers del pare. Compto amb la col·laboració de la Maria Capdevila, que ve cada dilluns. He anat recollint tot el que ha anat sortint sobre ell. Durant molts anys, més de quaranta, l'Encarna em va ajudar en les feines de casa i així jo em podia ocupar d'altres coses.

Amb quins ulls veu el futur?

Cal tenir esperança. Ens en sortirem. ♦

Quina manera tan bella d'acabar l'entrevista! El seu pare, n'estem convençuts, ho hauria fet semblantment, amb paraules portadores de coratge i optimisme. Gràcies, Teresa.